

Ανδρέας Χ. Αργυρόπουλος

Τρεις Ιεράρχες

Η Επανάσταση της Πίστης και της
Δράσης

 ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΡΜΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	σ. 7
Προλόγισμα. Δίκοπο, τουλάχιστον.....	σ. 11
Εισαγωγικό σημείωμα.....	σ. 15
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ.....	σ. 17
Α. Αυθεντική πίστη-Ανοικτό πνεύμα-Κοινωνική ριζοσπαστικότητα-Επιστημονική συγκρότηση.....	σ. 19
Β. Το κοινωνικό μήνυμα των Τριών Ιεραρχών- Η θέση των γυναικών στην Εκκλησία.....	σ. 31
Γ. Παιδεία ζωής ή εκπαιδευτική ισοπέδωση.....	σ. 43
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ ΚΑΙ Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ.....	σ. 53
Α. Εισαγωγικά.....	σ. 55
Β. Ιατρικές σπουδές.....	σ. 57
Γ. Η αξία της Ιατρικής επιστήμης κατά τους Τρεις Ιεράρχες και η επιστημονική προσφορά του Μ. Βασιλείου σε αυτήν.....	σ. 59
Δ. Ίδρυση νοσοκομείων-Διακονία του λαού.....	σ. 63
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ.....	σ. 65
Α. «Τίποτα δεν επιτρέπεται, ούτε να πούμε ούτε να πράξουμε, χωρίς την ειρήνη».....	σ. 67
Β. Η ειρήνη στους Τρεις Ιεράρχες.....	σ. 69

Γ. Εσωτερική ειρήνη.....σ. 73

**ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΗ
ΣΥΜΦΙΛΙΩΣΗ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ.....σ. 75**

**Α. Βασίλειος, ο Θαυμαστής της
Ελληνικής παιδείας.....σ. 79**

-Σπουδές σε Καισάρεια και
Κωνσταντινούπολη.....σ. 79

-Γνωριμία, φιλία και αλληλοεκτίμηση
με τον εθνικό ρήτορα Λιβάνιο.....σ. 80

-Μετάβαση στην Αθήνα για ευρύτερες
σπουδές μαζί με τον αδελφικό του
φίλο Γρηγόριο. Συνάντηση με
τον μετέπειτα αυτοκράτορα Ιουλιανό.....σ. 82

-«Προς τους νέους, πώς να ωφελούνται
από τα Ελληνικά γράμματα».....σ. 83

-Ευρύτητα ελληνομάθειας, κατάφαση
της φιλοσοφικής σκέψης,
υγιής θεολογική έκφραση.....σ. 86

-Η αλήθεια του Θεού και η γλώσσα
των ανθρώπων.....σ. 87

**Β. Γρηγόριος ο Θεολόγος και τα
Ελληνικά Γράμματα.....σ. 89**

-Το πάθος του για τη ρητορική,
η δίψα του για ευρύτερες γνώσεις,

οι διακρίσεις του, η αγάπη του
για την Αθήνα, η φιλία του
με τους σοφιστές.....σ. 89

-Σύνθεση της ελληνικής ρητορικής και
Χριστιανισμού. Κορυφαίος ο Γρηγόριος.....σ. 91

-Η ωφέλεια της «θύραθεν» παιδείας.....σ. 94

-Δύο εξαιρετικά ποιήματα του
Αγίου Γρηγορίου.....σ. 95

Γ. Χρυσόστομος και Ελληνική Παιδεία.....σ. 99

-Ανατροφή-Σπουδές-Γνωριμία
με τον εθνικό Λιβάνιο.....σ. 99

-Κάθετα αντίθετος με την εθνική
θρησκεία, συγκαταβατικός στη χρήση
της κλασικής παιδείας με προϋποθέσεις.....σ.101

-Η κοινωνικοθρησκευτική πραγματικότητα
στην Αντιόχεια και η στάση
του Χρυσόστομου.....σ.103

**ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ.....σ.107**

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟ: Ο ΕΡΙΧ ΦΡΟΜ ΚΑΙ

**ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΣΤΟΧΑΣΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ
ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ.....σ.111**

**ΜΕΡΟΣ ΕΒΔΟΜΟ: ΤΡΕΙΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΟΥ
ΥΛΙΣΜΟΥ ΜΙΛΑΝΕ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΤΡΕΙΣ
ΙΕΡΑΡΧΕΣ.....σ.117**

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σ.121

Προλόγισμα

Θανάσης Ν. Παπαθανασίου

Δίκοπο, τουλάχιστον...

Είναι πανέμορφα. Κομποτεχνήματα αληθινά, με φιλική λαβή, πλουμιστό θηκάρι και λάμα όπου έχουν χαραχτεί σπουδαία λόγια. Είναι τα διακοσμητικά μαχαίρια, που φτιάχνονται σε διάφορες περιοχές, θυμίζουν παράδοση, κοσμούν πολλά σαλόνια και...τέρπουν. Μπορεί κανείς να τα πιάσει, να τα πασπατέψει, να καμωθεί πως σφάζει έναν αέρινο εχθρό – και να τα αφήσει ξανά στο σαλόνι. Το διακοσμητικό μαχαίρι βγαίνει από τη θήκη του μόνο για πλάκα. Καθ' όσον όχι εχθρό, αλλά ούτε ψωμί δεν μπορεί να κόψει! Ένα διακοσμητικό μαχαίρι είναι μια ψευτιά: είναι διακοσμητικό, μα δεν είναι μαχαίρι. Είναι δηλαδή κάτι που βρίσκεται στο παρόν λαθραία: παριστάνει κάτι που μπορεί να ήταν, μα δεν είναι.

Δουλειά του αληθινού μαχαριού είναι να βγαίνει από τη θήκη για να κάνει αυτό για το οποίο υπάρχει. Είναι όντως μαχαίρι, στο μέτρο που η «μαχαροσύνη» του ενεργείται στην καθημερινότητα και χωνεύεται στην ανθρώπινη πράξη, στην ανθρώπινη κρίση, στην ανθρώπινη διάκριση. Ένα περιεργό κράμα φρόνησης και τόλμης χρειάζεται όταν

κρατάς μαχαίρι. Τι εστί φρόνηση, το κατανοούμε μάλλον εύκολα: να χειρίζεσαι το μαχαίρι με σπαζοκεφάλιασμα, για να κόβεις ανάλογα με τη χρεία της ζωής – όχι την ίδια τη ζωή. Και θέλει πάντα σπαζοκεφάλιασμα, καθ' όσον το μαχαίρι είναι εκ φύσεως δεμένο με την τόλμη. Όχι υπό την έννοια ότι είναι τάχα για παλληκάριαδες. Αλλά επειδή η ίδια του η εφεύρεση σημαίνει τη δυνατότητα του ανθρώπου να κάνει κάτι που, αν δεν το κάνει αυτός, αυτό δεν πρόκειται να γίνει από μόνο του: να διεισδύσει σε κάτι που μοιάζει ενιαίο, να διαχωρίσει κάτι που μοιάζει συμπαγές, να καθορίσει ποιο είναι το γλυπτό και ποιο το ροκανίδι, ποια είναι η τροφή και ποιο το σκουπίδι. Αυτό είναι άλλωστε το κάλεσμα του ανθρώπου πάνω στη γη: όχι απλώς να υπάρχει (και τα έπιπλα υπάρχουν), αλλά να οραματίζεται, να νοηματοδοτεί, να ερμηνεύει, να συγκρούεται, να δέχεται, να απορρίπτει, να δημιουργεί. Είναι άραγε τυχαίο ότι ο Χριστός, όποτε θέλησε να δείξει ότι καλεί τον άνθρωπο σε μια αλλιώςτικη, υπεύθυνη στάση ζωής, μίλησε για το μαχαίρι που ο ίδιος φέρνει στην ανθρώπινη βιωτή (Ματθ. 10: 34), και θεωρήσει ικανό εφόδιο για τους μαθητές του το μαχαίρι και το ραβδί του οδοιπόρου (Λουκ. 22: 36); «*Πιο κοφτερός κι από κάθε δίκοπο σπαθί*» είναι ο λόγος του Θεού (Εβρ. 4: 12), πράγμα που σημαίνει πως κάτι τρέχει όταν οι Χριστιανοί πίνουν στο στόμα τους τον λόγο αυτό για να τον κάνουν διακοσμητικό του σαλονιού, δίχως ενέργεια και δίχως «μαχαιροσύνη». Στη δίκοπη λεπίδα, η μια ακμή βλέπει τον αντίπαλο, η άλλη

βλέπει τον χρίστη. Αμφότεροι υπόκεινται στην κρίση της λεπίδας – κάτι που λησμονούν οι τυφλωμένοι σταυροφόροι κάθε λογής. Καλείσαι να κόψεις, μόνο αν είσαι έτοιμος να κοπείς, μόνο αν είσαι πρόθυμος να αφήσεις τον Χριστό να ξεχωρίσει τα ροκανίδια σου. Αλλιώς, με το μαχαίρι δεν δημιουργείς· απλώς αιχμαλωτίζεσαι στον φαύλο κύκλο τού να δίνεις μάχαιρα και να λαμβάνεις μάχαιρα (Ματθ. 26: 52). Θανατικό χωρίς τελειωμό, που κάνει τα πάντα ροκανίδι. Δύσκολη δουλειά τα δίκοπα; Δύσκολη! Και να σκεφτείς ότι μιλάμε για κάτι που κανονικά είναι παραπάνω κι από δίκοπο!

Τι νόημα έχει μια θεολογία που δεν είναι πράξη; Μα, και τι νόημα έχει μια θεολογία που κραδαίνεται σαν όπλο κατά απίστων και δεν ζυμώνει αυτούς που την διατυπώνουν; Η θεολογία δεν έχει τη νεκρική ασφάλεια του διακοσμητικού. Ζητάει κόπο, ρεαλισμό, ετοιμότητα για διόρθωση. Ό,τι ζητάει, δηλαδή, η κόψη του μαχαριού. Αν οι Τρεις Ιεράρχες έχουν κάποιο νόημα, αυτό, προφανώς, δεν δύναται να το εντοπίσει μια θεολογία άπραγη και διακοσμητική, ούτε μια θεολογία που κάνει τον άνθρωπο μαχαιροβγάλτη. Αν τους Τρεις Ιεράρχες τους δούμε σαν είδωλα ή σαν γκουρού, τους χάσαμε. Αυτό πασχίζει να μας πουν τα κείμενα αυτού του βιβλίου, διατυπωμένα μέσα στο σήμερα και στις ανάγκες του. Μήπως μπορέσουμε και δούμε τους Τρεις Ιεράρχες ως εκείνους που ασκήθηκαν στα δύσκολα κι έκοψαν και κόπηκαν στα δίστομα...

[Σε πρώτη μορφή το κείμενο αυτό είχε προλογίσει το βιβλίο του Ανδρέα Αργυρόπουλου, Το επαναστατικό μήνυμα των Τριών Ιεραρχών, Έξοδος στην Κοινωνία και τη Ζωή, Αθήνα 2010, σσ. 9-12].

Αθήνα, 7 Απριλίου 2025

Θανάσης Ν. Παπαθανασίου Αναπλ. Καθηγητής
στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Αθήνας,
αρχισυντάκτης του περιοδικού Σύναξη

Εισαγωγικό σημείωμα

Πάνε δεκαετίες από τότε που, πρωτοδιόριστος στη Σέριφο, “εκφώνησα” σ’ ένα φτωχικό εξωκλήσι του νησιού τον “πανηγυρικό” της ημέρας μπροστά στους λιγοστούς μαθητές, μαθήτριες και συναδέλφους.

Από τότε τα χρόνια πέρασαν γρήγορα. Οι στάσεις της εκπαιδευτικής μου πορείας πολλές. Μετά την Σέριφο, ακολούθησαν η Σύρος, το Χαλάνδρι, η Τήνος, το Waiblingen, η Νυρεμβέργη, το σύμπλεγμα των νησιών του Βορείου Αιγαίου, η Δυτική Μακεδονία και η Πέλλα, τα Βριλήσσια, η Αγία Παρασκευή, οι Αμπελόκηποι και τέλος η Αμοργός. Η μέρα των Τριών Ιεραρχών σε αυτήν την πορεία πάντα ξεχωριστή.

Το ανά χείρας βιβλίο περιέχει στο πρώτο μέρος του, τα κύρια σημεία από τους “πανηγυρικούς” όλων αυτών των χρόνων και δεν θεωρήθηκε σκόπιμο να αλλοιωθεί εκ των υστέρων η προφορικότητα τους. Δεν αποτελεί, λοιπόν, επιστημονικό πόνημα. Είναι μάλλον ένα κείμενο ορθόδοξης αντιπληροφόρησης κόντρα στο ρεύμα των καιρών, που προωθούν έναν ακίνδυνο, μοιρολατρικό και βολικό για πολλούς (γι’ αυτό και επικίνδυνο) χριστιανισμό. Στην παρούσα έκδοση φιλοξενούνται παλαιότερες δημοσιεύσεις μας, καθώς επίσης και

νεότερα αδημοσίευτα κείμενα.

Μοναδική φιλοδοξία της έκδοσης είναι η συμβολή της στην ανάδειξη του έργου και της προσφοράς των Τριών Ιεραρχών στη Θεολογία, στην Επιστήμη και στην Κοινωνία. Πολλές από καρδιάς ευχαριστίες στις εκδόσεις ΑΡΜΟΣ και προσωπικά στον φίλο Γιώργο Χατζηακώβου για την επί πολλά έτη στήριξη του στις εκδοτικές μου απόπειρες, καθώς επίσης στον αδελφό Τριαντάφυλλο Σερμέτη για τη συνδρομή του στην έκδοση του παρόντος βιβλίου αλλά και για την όμορφη συνοδοιπορία μας.

Ανδρέας Αργυρόπουλος
Απρίλης 2025 μ. Χ.